

A társadalmi igazságosság kérdése az Újszövetségben

Míg az Izrael népének életével foglalkozó Ószövetségben a társadalmi igazságosság kérdése polgári jellegű – persze emellett is teokratikus forrásból származó – általános érvényű törvényekkel volt kezelhető, addig az újszövetségi, kihívottakból álló „ekklészia” esetében ettől eltérő módozatú megoldás jöhetett csak szóba. Az újszövetségi kor kihívottai ugyanis társadalmi életüket tekintve (és ez nemcsak a nagyobb közösség, hanem a szűkebb családi kör relációjára is gyakran volt igaz) megmaradtak vagy a zsidó vagy a pogány társadalmi közegben. Az újszövetségi kor társadalmi igazságosság szempontjából történő elemzése érdekében röviden emlékeztetünkbe kell idéznünk e kettős háttér jellemzőit, amelyek természetesen hatást gyakoroltak az ezen közegben élő keresztyénekre is. Ezt a vizsgálódást időnk rövidsége miatt korlátozzuk most csupán az Újszövetség descriptív jellegű utalásaira, illetve kifejtéseire!

Természetesen előzetesen számítanunk kell arra, hogy főként a zsidó, de alkalmanként a pogány társadalmi háttér is tartalmazhat olyan pozitívumokat is, amelyek az Újszövetség elveivel akár összhangban is állhatnak. Magától értetődő, hogy éppen ezek azok a jellemzők, amelyek mellett a helytelen gyakorlatokat korrigálni igyekvő újszövetségi írók leginkább szó nélkül mennek el. Azon esetekben, amikor a tendenciáknak nem az előjelével, hanem a néha-néha tagadhatatlanul meglévő pozitív előjelű elvek megvalósulásának mértékével van baj, akkor már gyakrabban találunk – természetesen nem annyira elítélő, mint inkább buzdító, serkentő jellegű – igei utalásokat. És végül az Újszövetség tükrében leginkább nyomon követhetően azok a jellemvonások bukkannak fel – olykor persze ezek is csak indirekt módon –, amelyek nem a pozitív kibontakozás mértékében, nem is a semlegesség miatt, hanem az ellenkező előjel okán válnak kritika, sőt ostromlás tárgyává.

Az Ó- és Újszövetség társadalmi kritikájának módszertanában mutatkozó különbség (polgári törvényi szabályozás, illetve evangéliumi, személyes meggyőzés) hatékonyság tekintetében egyszerre jelent hátrányt és előnyt. Hátrányt amiatt, hogy egyenként kell az embereket az evangéliumnak meggyőznie a társadalmi igazságosság igei normáinak fontosságáról. És mindezt az evilági polgári törvényi szankciók fenyegető kilátásba helyezése nélkül. Az első század keresztyénsége pedig Izraelben éppúgy, mint a pogány országokban, elenyésző kisebbséget alkotott. Emiatt aztán csak a kovász határfokához hasonlítható rendkívüli hatékonyság adhatott reményt az ezirányú evangéliumi üzenet társadalmi léptéki eredményére (vö. a só és világosság allegóriája). De előnyt is jelentett az Ószövetségtől eltérő újszövetségi módszertan, méghozzá leginkább abban, hogy az egzisztenciális szintű, hitbeli elkötelezettségű „új emberek” által alkotott, Krisztus fősege alatt élő ekklészia bár nem hibátlan, mégis csodálatos prototípusát alkotta az Újszövetség prescriptív jellegű tanításában kirajzolódó társadalmi formációnak.

Jelen áttekintésünk szűk idői kerete miatt csupán arra van lehetőségünk, hogy az általános elveket megpendítő bevezető gondolatok után néhány újszövetségi locus fényében felvillantsuk az újszövetségi kor általános társadalmi helyzetét; illetve hogy – újabb igék bevonásával – szót ejtsünk a társadalmi igazságosság elveinek sorozatos megsértéséről; és hogy végül az Újszövetség sajátosan kettős (egyszer a megoldást sürgető, máskor viszont a megoldhatatlan helyzetet elfogadó és abban hűséget tanúsító magatartást preferáló) tanítását vegyük szemügyre.

– Tágabb társadalmi reláció

Lukács 18:1–8

„Arról is mondott nekik példázatot, hogy mindenkor imádkozniuk kell, és nem szabad belefáradniuk. Ezt mondta: 'Az egyik városban volt egy bíró, aki az Istent nem félté, az embereket pedig nem becsülte. Élt abban a városban egy özvegyasszony is, aki gyakran elment hozzá, és azt kérte tőle: Szolgáltass nekem igazságot ellenfelemmel szemben! Az egy ideig nem volt rá hajlandó, de azután azt mondta magában: Ha nem is félem az Istent, és az embereket sem becsülöm, mégis, mivel terhemre van ez az özvegyasszony, igazságot szolgáltatok neki, hogy ne járjon ide, és ne zaklasson engem vég nélkül.' Azután így szólt az Úr: 'Halljátok, mit mond a hamis bíró! Vajon az Isten nem szolgáltat-e igazságot választottainak, akik éjjel-nappal kiáltanak hozzá? És várokoztatja-e őket? Mondom nektek, hogy igazságot szolgált nekik hamarosan. De amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?'”

A hamis bíróról szóló példázatnak igaz, hogy a *kép-analyza* enged bepillantást a kiszolgáltattott sorsú özvegyasszonyok felett kényük-kedvük szerint önkényeskedő „társadalmi elit” bűneibe. Ilyen háttérinformáció-szerzés érdekében (és nem kérügmát keresve) azonban hermeneutikailag legálisan nyúlhatunk a példázat kép-ananyagához. Nyilván a valódi életbe bepillantást engedő súlyos társadalmi igazságtalanság elterjedt tényén az sem változtat, hogy a példázat esetében – érezhető módon rendkívüli, szinte páratlan kivételként – az özvegyasszony állhatatossága (és nem a bíró igazságérzete!) hosszú, nehéz időszak után végre véget vet reménytelen állapotának.

Lukács 3:10–14

„A sokaság pedig megkérdezte tőle: 'Akkor hát mit tegyünk?' János így válaszolt nekik: 'Akinak két ruhája van, adjon annak, akinek nincs, és akinek van ennivalója, hasonlóan cselekedjék.' **Vámszedők** is mentek hozzá, hogy keresztelje meg őket. Ezek szintén megkérdezték tőle: 'Mester, mit tegyünk?' Nekik ezt mondta: 'Semmivel se bajtossatok be többet, mint amennyi meg van szabva.' Megkérdezték tőle a **katonák** is: 'Mi pedig mit tegyünk?' Ne-

kik viszont ezt felelte: 'Senkit ne bántalmazzatok, meg ne zsaroljatok, és elégedjete meg a zsoldotokkal!'"

Keresztelő János igehirdetői szolgálatának eredményeiről tudósítva Lukács három, megtérés küszöbén álló embercsoport tekintetében szól az új élet szükséges gyakorlati jellemzőiről. Ezzel persze indirekt módon, mellékesen arról is tudomást szerezhetünk, hogy az 1. század judaista közösségében milyen igazságtalan magatartás jellemezte a különböző társadalmi csoportokat (sokaság, vámszedők, katonák).

Máté 23:14

„Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert felemészítitek az özvegyek házát, és színelelésből mégis hosszasan imádkoztok: ezzel súlyosabb ítéletet vontok magatokra.”

Jézusnak ez a sajnálatot is tükröző leleplezése több szempontból is fokozást jelent az előbbi esetekhez képest. Egyrészt azért, mert itt hangsúlyozottan a zsidó nép vallási vezető körének (írástudók és farizeusok) leleplezéséről van szó; másrészt azért, mert a vérlázító társadalmi igazságtalanságok célpontja az egész Bibliában hangsúlyos védelmet érdemlő özvegyek; harmadrészt pedig a hosszasan imádkozók követik el e súlyos büntetést maguk után vonó tetteket.

Máté 15:1–6

„Akkor farizeusok és írástudók mentek Jeruzsálemből Jézushoz, és ezt mondták: 'Miért szegik meg tanítványaid az ősök hagyományát? Amikor ugyanis étkeznek, nem mossák meg a kezüket.' Ő így válaszolt nekik: 'Ti pedig miért szegitek meg a ti hagyományotokért az Isten parancsolatát? Mert Isten ezt mondta: Tiszteld apádat és anyádat, és aki gyalázza apját vagy anyját, halállal büntődjék. Ti pedig így tanítotok: Ha valaki ezt mondja apjának vagy anyjának: Áldozati ajándék az, amivel megsegíthetnélek, azt ebben az esetben nem köti a parancsolat, hogy tisztelje apját és anyját. Így tettétek érvénytelené Isten igéjét a ti hagyományotokért.'"

A Tíz ige egyikével szembeszegülő, sőt azt negligáló emberi rendelés (korbán) nagyon szemléletesen világít rá az újszövetségi kor társadalmi igazságtalanságának arra a megdöbbentő változatára, amely immár nem felebarátok, hanem egyenesen családtagok között éktelenkedik. A judaizmus körén belüli fondorlatos gyakorlat (a később valószínűleg vissza is vonható templomi felajánlás révén a szülők eltartása nem „emésztí föl” a vagyont) a lehető leg-sötétebb képet festi az újszövetségi kor judaizmusának társadalmi igazságosság tekintetében tanúsított határtalan cinizmusáról.

– *A lehetséges megoldás*

1János 3:17–18

„Aki pedig világi javakkal rendelkezik, de elnézi, hogy a testvére szükségét szenved, és bezárja előtte a szíveit, abban hogyan lehetne az Isten szeretete? Gyermekem, ne szóval szeressünk, ne is nyelvel, hanem cselekedettel és valósággal!”

János első levelére általában is jellemző, hogy nem megy túl a testvéri kapcsolatok területén elvárható igei normák deklarálásán. Már csak ennél fogva is megmarad ezen a sikon a társadalmi igazságosság érvényesítésének kérdésében is. A másik ok – és ez a döntőbb – azonban nyilvánvalóan az, hogy az újszövetségi kihívottak már változott sajátos társadalmi helyzetében csak akkor oldható meg bibliai tekintéllyel a probléma, ha a szükségben lévő megsegítésére képes, előnyös helyzetben lévő társadalmi réteg előtt is tekintély az Isten szava. Már most hangsúlyoznunk kell, hogy a társadalmi igazságosság területén mutatkozó anomáliák felszámolására az Újszövetség csak ilyen esetekben vállalkozhat a biztos siker reményében.

Efézus 6:9

„Ti pedig, urak, ugyanígy bánjatok velük, hagyjátok a fenyegetést, mivel tudjátok, hogy él a mennyekben az Úr, aki nekik is, nektek is Uratok, és aki nem személyváltó!”

Ugyanez az újszövetségi realitásérzék ölt testet a „keresztényen házirend” című szakasz idézett versében. Híszén közvetlen módon csak a levelet olvasó, illetve a ki nyilatkoztatást tiszteletben tartó urakat szólíthatja meg a levél a siker reményében. Azokat, akikre nézve nemcsak általános értelemben és objektíve igaz, hogy Uruk a mennyben van, hanem akik szubjektíve minden etikai konzekvenciájával együtt el is fogadják ezt a tényt.

– *Az Újszövetség prioritása*

Máté 14:44–46

„Hasonló a mennyek országa a szántóföldben elrejtett kincshez, amelyet az ember, miután megtalált, elrejt, örömeiben elmegy, eladja mindenét, amije van, és megveszi azt a szántóföldet.

Hasonló a mennyek országa a kereskedőhöz is, aki szép gyöngyöket keres. Amikor egy nagy értékű gyöngyret talál, elmegy, eladja mindenét, amije van, és megvásárolja azt.”

E két rövid, de klasszikus példázatból világosan kitűnik, hogy a „βασιλεια του θεου” nemes földi értékeket nem degradáló értékrendjében mégiscsak prioritást élveznek az eszkatologikus szféra maradandóságát önmagukon viselő perspektivikusabb értékek. Ez az általános és könnyen belátható újszövetségi elv annak az ügybuzgó előadónak figyelmét sem kerülheti el, aki egyébként hajlamos lehetne témája abszolutizálásának kísértésébe esni. Az emlékezetünkbe idézett általános bibliai értékrend konkrétan, témánkat illetően is megfogalmazódik az Újszövetségben.

Filemon-levél

E rövid páli levélben egyetlen szót sem pazarol Pál a rabszolgaság intézményének kritikájára. S nyilván nem azért, mert ideálisnak tartja ezt a társadalmi rendet. Hanem mert egy megtért ember gyülekezetbe történő belepántálása minden más társadalmi igazságtalanságot feledtető mértékben fontos számára.

Efézus 6:5–8

„Szolgák! Félelemmel és rettegéssel engedelmeskedjétek földi uraitoknak, olyan tiszta szívvel, mint a Krisztusnak! Ne látszatra szolgáljatok, mintha embereknek akarnátok tetszeni, hanem Krisztus szolgálóiként cselekedjétek Isten akaratát: lélekből, jóakarattal szolgáljatok, miut az Úrnak, és nem mint embereknek; mert tudjátok, hogy ha valaki valami jót tesz, visszakapja az Úrtól, akár szolgál, akár szabad.”

A keresztyén háziarend szolgákra vonatkozó parancsai a szolgálai státuszban lévők hétköznapi munkában megnyilvánuló lelki viszonyulását szabályozzák. Ebből világosan kitűnik, hogy azokban az esetekben, amikor az Újszövetség adta lehetőségek keretein belül nem változtatható meg a status quo, akkor – bármilyen társadalmi igazságtalanságot hordozó helyzetben is – az aláztos és szolgálatkész keresztyén viszonyulás kap hangsúlyt. Ez – a társadalmi igazságosság érvényesülésének minden áron érvényt szerezni akaró zászlóvivők megbotránkoztatására – azzal a kitételrel éri el csúcát, hogy az uraiknak szolgáló alattvalók lényegében nem is az őket szolgásban tartóknak dolgoznak, hanem egyenesen az Úrnak (7. vers).

1Korinthus 7:20–24

„Mindenké maradjon abban a hivatásban, amelyben elhívott! Rabszolgaként hívatál el? Ne törődj vele! Ha viszont szabaddá lehetsz, inkább élj azzal! Mert az Úrban elhívott rabszolga az Úr felszabadítottja, hasonlóan a szabadként elhívott a Krisztus rabszolgája. Áron vettetek meg: ne legyetek emberek rabszolgái! Mindenki abban maradjon meg Isten előtt, testvéreim, amiben elhívott!”

Itt Pál kifejezetten azt tanítja, hogy az adott alacsony társadalmi helyzet nem akadály a keresztyén élet kiteljesítése előtt. S ezért nem javasolja a Krisztus szolgálatának végzésére használható energiáknak a társadalmi pozíció megváltoztatására történő elfecsérelését.

Összegzésül kimondhatjuk, hogy az Újszövetség érzékeli a társadalmi igazságosság elszomorító hiányát, és a maga eszközeivel sok mindent megtesz azért, hogy a megbillent egyensúly helyreálljon. De hozzátartozik az igazsághoz az is, hogy az e világi keretek között nagyon fontos társadalmi igazságosság tézise nem tartozik az eszkatologikus dominanciájú Újszövetség prioritást élvező, minden áron megvalósítást érdemlő programjai közé.

Villanás

*Ha másokkal fölételem,
akkor lesz élő életem.*

Csorba Győző

Örök álmom

*Te igazítsd el fõm alatt a párnát,
midõn szememnek fénye elborul:
Te csillapítsd le tört szívemnek lázát,
ha majd a vég-órám rám alkonyul.*

*S meglásd: a hideg, zord balátnak ajka
milyen szelíd és mosolygós leszen,
és rózsák nyílásának hangulata
rezdiül át akkor is a lelkemen.*

*Az elmúlásom szent hajnali fényben
olvad az örök ragyogásba át,
s lelkem – búcsúzó vég-lebelletében –
örök álmuokról zeng melódiát.*

Somogyi Imre

Esti imádság

*Ó, milyen vak homályba futnak
kik nélküled indúlnak utnak.
A kezemet nézem: leszárad;
szívem sívó homokkal árad.*

*Valamikor kézen vezetted;
szõkni akartam, nem engedted,
csend volt szívemben és a csendben szavad szólt csak,
mindennél szebben.*

*Én Istenem, búj vissza engem!
Magam maradtam, eltévedtem.
Légy bátorságom, bizodalمام;
ó, légy úrrá megint Te rajtam!*

Keresztury Dezsõ

Jót kívánás

*A szomorú veszedelem teljes életedben
Meg ne rontson, háborítson
békeségében.*

*Amely öröm benned eredett,
El ne hagyjon soha tégedet.*

*Azt semmi bí, semmi bánat el ne űzhesse,
Semmi gondok fergetege meg ne
gyõzhesse.*

*Végre ha elmégý:
Ég lakosa légy.*

Csokonai Vitéz Mihály